

**ILMA ČEPĀNE
SILVIJA MEIERE**

TAUVAS JOSLAS
TIESISKAIS STATUSS

**RĪGA
2001**

SATURS

1. Problēmas raksturojums	3
2. Pētījuma mērķis	4
3. Tauvas josla kā īpašuma lietošanas tiesību aprobežojums	5
3.1. Vispārīgs raksturojums	5
3.2. Īpašuma tiesību un publisko tiesību samērīguma izvērtējums	9
4. Būves jēdziens	17
5. Tauvas joslā noteiktās kārtības kontrole	20
6. Atbildība par nelikumīgu nožogojumu būvniecību tauvas joslā	25
6.1. Administratīvā atbildība	25
6.2. Patvaļīgi uzceltās būves (nožogojums) nojaukšana un ar to saistīto izdevumu atlīdzināšana	26
6.3. Vai pašvaldībai jāatlīdzina piekrastes īpašnieka ieguldītie līdzekļi tauvas joslas sakopšanā?	29
7. Pašvaldības (domes, padomes) lēmuma un rīcības pārsūdzēšana	31
7.1. Vai valsts un pašvaldību institūciju rīcībā ir pietiekami tiesiskie līdzekļi, lai novērstu patvaļīgu apbūvi?	31
7.2. Pašvaldības rīcības (bezdarbības) pārsūdzēšanas tiesiskais mehānisms	36
Kopsavilkums	46
Izmantotās literatūras, normatīvo aktu un juridiskās prakses materiāli	48
<i>Pielikums.</i> Tauvas joslas statusa shematisks attēlojums	53

1. Problēmas raksturojums

Kā liecina prakse un informācija masu medijos:

- nekustamo īpašumu īpašnieki, arī augstu stāvošas valsts un pašvaldību amatpersonas, būvējoties ezeru un upju krastos, pretēji normatīvos aktos paredzētai kārtībai ūdeņiem piegulošos zemes gabalus iežogo līdz pat ūdenim vai žogus uzbūvē pat vairākus metrus ūdenī. Tāpēc tauvas joslā cilvēkiem tiek liegta brīva pārvietošanās gar ūdens objektu krastiem, ūdens ikdienišķa lietošana, kā arī zvejas tiesības;
- īpašnieki tādu savu rīcību pamato ar to, ka citas personas, izmantojot tauvas joslu atpūtai u.c. vajadzībām, tās pielūžņo un piegružo, tādējādi aizskarot viņu un sabiedrības tiesības uz kvalitatīvu dzīves vidi;
- valsts un pašvaldību amatpersonas, atsaucoties uz “likumu nesakārtotību”, nevēlas vai baidās rīkoties likumā noteiktā kārtībā, lai vainīgās personas sauktu pie atbildības;
- likumu neievērošana un atbildības nepiemērošana mazina attiecīgo tiesību normu efektivitāti un veicina sabiedrībā tiesisko nihilismu.

2. Pētījuma mērķis

Izmantojot publikācijas presē (galvenokārt “Dienā” un “Neatkarīgā rīta avīzē”), speciālo juridisko literatūru, Saeimas stenogrammas un nepieciešams normatīvos aktus, tiks izvērtēts, vai īpašuma lietošanas tiesības aprobežojumi tauvas joslā:

- ir atbilstoši Satversmei(1.,92.,104., 105. un 115.pants);
- ir nodibinājuši līdzsvaru(samērību) starp indivīda (tauvas joslas īpašnieka vai lietotāja) atsevišķām un sabiedrības kopīgām interesēm.

Lai noskaidrotu tauvas joslas patieso saturu un jēgu, tiks interpretētas tās statusu regulējošās tiesību normas, kā arī raksturots:

- būves un nelikumīgas(patvaļīgas) būvniecības jēdziens;
- valsts un pašvaldību kontrole būvniecības jomā;
- juridiskā atbildība par patvaļīgu tauvas joslas apbūvi un to piegružošanu un piesārņošanu no citu(trešo) personu puses;
- pašvaldības lēmuma un rīcības pārsūdzēšana.

Pētījums var tikt izmantots saistībā ne tikai ar tauvas joslas patvaļīgu apbūvi, bet arī risinot jautājumus par nelikumīgu būvniecību, piemēram, Baltijas jūras un Rīgas jūras līča aizsargjoslās, kā arī par pašvaldības lēmumu un rīcības pārsūdzēšanu vides aizsardzības jomā.

Pētījums sagatavots ar *Sorosa fonda* – *Latvija finansiālu atbalstu*.

Pētījumu veica LU Juridiskās fakultātes asociētā profesore, Satversmes tiesas tiesnese Ilma Čepāne (1.-6.nod.) un LU lektore, doktorante, Satversmes tiesas tiesneses palīdzē Silviya Meiere (7.nod).

3. Tauvas josla kā īpašuma lietošanas tiesības aprobežojums

3.1. Vispārīgs raksturojums

Tauvas joslas tiesisko statusu nosaka kā speciālās, tā arī vispārējās tiesību normas.

Saskaņā ar Civillikuma (CL) 1118.pantu, Zvejniecības likuma 9.pantu un Aizsargjoslu likuma 23.pantu ar zveju vai kuģošanu un citām ar to saistītām darbībām gar ūdeņu krastiem tiek paredzēta noteikta platuma sauszemes josla, ko sauc par tauvas joslu. **Tā pieder konkrētam īpašniekam**, kas ir tiesīgs to lietot, taču šīs tiesības publiskās (sabiedrības) interesēs likumos un citos normatīvos aktos tiek ierobežotas.

Tauvas josla nav jānosaka, ja privātie ūdeņi un tiem piegulošās sauszemes daļa pieder vienam un tam pašam īpašniekam un zvejas tiesības šajos ūdeņos nepieder valstij.

Tauvas joslas bezmaksas lietošana ir paredzēta:

1. kājāmgājējiem;
2. zivju resursu un ūdeņu uzraudzībai;
3. robežapsardzībai;
4. vides aizsardzībai un ugunsdrošības pasākumu veikšanai.

Jāņem vērā, ka **tikai vides aizsardzības institūciju speciāli norādītās vietās un pēc saskaņošanas ar zemes īpašnieku** tauvas joslā ir atļauta:

1. laivu un kuģu piestāšana, to kravu izkraušana un pagaidu uzglabāšana;
2. laivu un kuģu pārziemošana, būve un remonts;
3. zvejnieku apmetņu ierīkošana, **atpūta**, zvejas rīku žāvēšana un citas ar zveju saistītās darbības.

Jāuzsver, ka tauvas joslas izveidošanas mērķis ir stingri noteikts un to bez minētās saskaņošanas nedrīkst izmantot, piemēram, atpūtai (ugunskuru kurināšana, sauļošanās u.c.).

Dabiskās tauvas joslas platums ir:

gar privāto ūdeņu krastiem – 4 metri;

gar pārējo ūdeņu krastiem – 10 metru;

gar jūras piekrasti – 20 metru.

Zivsaimniecības pārvalde tauvas joslas platumu zvejas vajadzībām un Satiksmes ministrijas Jūrniecības departaments – kuģošanas vajadzībām var noteikt arī šaurāku vai platāku, tomēr tas nedrīkst pārsniegt 40 metrus.

Piekrastes pilsētās un biezi apdzīvotās vietās zvejošanai un kuģošanai (ja tāda tur atļauta) tauvas joslu lieto, ievērojot tādas pašas noteikumus kā neapdzīvotās vietās. Ja krastmalas apbūvētas ar ēkām tādā mērā, ka nav iespējams izmantot visu iepriekšminēto platumu, gar ūdeņu krastu atstājama tik plata tauvas josla, **lai nodrošinātu ērtu braukšanu pa krastu**, ja nepieciešams, izvērtējot katru konkrēto apbūvi.

Atsevišķos gadījumos, kad pilsētās vai biezi apdzīvotās vietās izbūvē **mākslīgās piekrastes**, attiecīgo **pašvaldību uzdevums ir ierīkot** zvejas un kuģošanas (ja tādas darbības tur atļautas) vajadzībām ērti pieejamās vietās un piebraucamo ceļu tuvumā tauvas joslas vietā **piemērota garuma un platuma piestātnes** un uzturēt tās labā stāvoklī un lietošanai derīgas.

Tauvas joslas platums tiek skaitīts:

1. gar upju un ezeru lēzeniem krastiem – no normālās ūdenslīnijas;
2. gar upju un ezeru kraujiem krastiem – no krasta nogāžu augšmalas, turklāt tauvas joslas platumā ietilpst arī zeme no ūdenslīmeņa līdz krasta nogāzei un pati nogāze;

Jāatzīmē, ka minimālo, maksimālo un normālo ūdenslīmeni sīkāk nosaka Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas 08.12.1995. rīkojums nr.122 “Par ezeru apsaimniekošanas un ūdenskrātuvju ekspluatācijas kontroles metodiskajām rekomendācijām”.

Bez tam, ievērojot CL 1110. pantā noteikto, ka **publiskās upēs katram brīvi atļauta ūdens ikdienišķa lietošana, ciktāl ar to nekaitē sabiedrībai un neaizskar zemes īpašnieka tiesības, publisko ūdeņu krasta īpašnieku pienākums ir saglabāt brīvu pieeju šīm ūdenstilpēm**, jo pretējā gadījumā tādi ūdeņu ikdienišķie lietošanas veidi kā, piemēram, peldēšanās, ūdens smelšana vai makšķerēšana nav iespējama. Pat publisko ūdenstilpju nomas gadījumā (sk. Ministru kabineta 12.12.2000. noteikums nr.433 “Noteikumi par ūdenstilpju un rūpnieciskās zvejas tiesību nomu un zvejas tiesību izmantošanas kārtību”,33.p.) jānodrošina brīva pieeja ūdenstilpei, lai to, piemēram, varētu izmantot:

- kultūrvēsturiskas ainavas un dabas objektu apskatei,
- dzeramā ūdens apgādei,
- rekreācijai,
- makšķerēšanai,
- rūpnieciskai zvejai.

Arī Ministru kabineta 2001.gada 13 februārī izdotie Makšķerēšanas noteikumi (nr.67) nostiprina makšķernieku tiesības bez maksas izmantot Zvejniecības likumā noteikto tauvas joslu.

Savukārt Aizsargjoslu likums (III nodaļa) tauvas joslu pieskaita pie ekspluatācijas aizsargjoslām. Tā 51. pants noteic, ka tauvas joslā aizliegts traucēt cilvēku brīvu pārvietošanos, bet 37. pants, konkretizējot aprobežojumus ūdenstilpju un ūdensteču aizsargjoslās, paredz, ka 10m platā

joslā (tātad arī tauvas joslā) cita starpā **aizliegts celt un izvietot jebkādas ēkas un būves** (izņemot kultūras pieminekļu atjaunošanu), ūdens ņemšanas ietaises, ūdens regulēšanas ietaises un citas hidrotehniskās būves, peldētavas, laivu un kuģu piestātnes un būves, kas nepieciešamas kuģošanas drošībai.

Saskaņā ar likuma 34.pantu gadījumos, kad vienā vietā pārklājas vairāku veidu aizsargjoslas, spēkā ir stingrākas prasības un lielākais minimālais platums (sk. shēmu nr.1, kur grafiski attēlota likumos noteiktā tauvas josla un aizsargjosla Lielupei).

Kārtību, kādā aizsargjoslas tiek ierīkotas un apzīmētas dabā, nosaka Ministru kabineta apstiprināta metodika. Ūdenstilpju un ūdensteču aizsargjoslu metodika apstiprināta 1998.gada 4.augustā. (noteikumi nr.284).

Īpaši jāuzsver, ka saskaņā ar Aizsargjoslu likuma 60.panta pirmo daļu vides un dabas resursu aizsardzības aizsargjoslas, pie kurām pieder arī ūdenstilpju un ūdensteču aizsargjoslas (5. un 7.pants), **kārtībā jāuztur zemes īpašniekam**. Taču no likuma 61.panta otrās daļas izriet, **ka tauvas joslu uzturēšanā būtu jāpiedalās arī valstij** kā publisko ūdeņu īpašnieci. Tomēr kārtība, kādā attiecīgām valsts vai pašvaldību institūcijām līdz ar zemes īpašnieku būtu jāpiedalās tauvas joslu uzturēšanā, nav noteikta. Domājams, ka šī kārtība būtu jāregulē ar Ministru kabineta noteikumu palīdzību. Īpaši tādēļ, ka šā panta trešā daļa paredz iespēju, ka **vienojoties** zemes īpašniekam un attiecīgā objekta īpašniekam, pienākumu uzturēt kārtībā ekspluatācijas aizsargjoslas var deleģēt zemes īpašniekam.

Aizsargjoslu likums paredz, ka īpašuma lietošanas tiesības aprobežojumi ierakstāmi zemesgrāmatā, iezīmējami plānos un nepieciešamības gadījumos apzīmējami dabā (60.,62. un 63. pants). Sakarā

ar valsts budžeta līdzekļu nepietiekamību iespējams, ka ne visas aizsargjoslas iezīmētas zemes īpašuma vai lietošanas plānos. Tomēr tas nevar kalpot par iemeslu, lai zemes īpašnieks (lietotājs) likumā noteikto tauvas joslas tiesisko režīmu neievērotu.

3.2. Īpašuma tiesību un publisko tiesību samērīguma izvērtējums

Kā redzams, tauvas joslas vārdiskā jēga no gramatiskā (filoloģiskā) viedokļa ir pietiekami skaidra, un pārējās tulkošanas metodes varētu neizmantot.

Tomēr turpmāk pētījumā tās tiks pielietotas, jo:

1. 50 gadus dzīvojot bez privātā īpašuma, tagad bieži tā saturs tiek absolutizēts un sabiedrībai tiek uzspiests viedoklis, ka īpašuma tiesības ir tik “svētas”, kuru priekšā publiskajām interesēm vienmēr būtu jāpiekāpjas;
2. netiek ņemtas vērā vispārējo un speciālo tiesību normu savstarpējās attiecības un pat CL atsevišķas tiesību normas tiek piemērotas atrauti no pārējām šajā pašā likumā esošām.

Lai noskaidrotu Zvejniecības likumā, Aizsargjoslu likumā un CL noteiktās tauvas joslas patieso saturu un jēgu, vispirms jāpielieto **vēsturiskā** tulkošanas metode, t.i. jāņem vērā apstākļi, kas mudinājuši likumdevēju noteikt iepriekš minētos īpašuma lietošanas tiesību aprobežojumus.

Tauvas joslas institūtam Latvijā ir sena vēsture. Vēl pirms CL pieņemšanas 1929.gada 13.aprīlī Satversmes 81.panta kārtībā tika izdoti Noteikumi par ūdeņu lietošanu kuģniecībai, laivniecībai, plostošanai un koku pludināšanai. Tie paredzēja, ka tauvas joslu krastu īpašnieki “nedrīkst

radīt šķēršļus satiksmei pa šo joslu, ierīkojot aizžogojumus, pārrakumus vai citus traucēkļus”. Tauvas josla kārtībā bija jāuztur tās īpašniekiem, bet pilsētās un citās bieži apdzīvotās vietās – pašvaldībām. Noteikumu 33.punkts paredzēja, ka krastu īpašniekiem tuvu krastu nogāzei esošie augošie koki, celmi un citi priekšmeti, kas krastu izskalojumu dēļ draudētu iegāzties ūdenī, jānogādā drošā vietā, lai tādējādi aizsargātu ūdensceļu no nejaušiem šķēršļiem un piesērējumiem un tauvas joslu uzturētu lietojamā stāvoklī. Interesanti, ka finansu ministram tika dotas tiesības samazināt vai palielināt tauvas joslas platumu, bet atsevišķos gadījumos to pat atcelt.

Par tauvas joslas noteikumu neievērošanu vainīgos varēja saukt pie administratīvās atbildības, piemērojot līdz 500 latu lielu naudas sodu. Tā nesamaksas gadījumā Jūrniecības departaments varēja lūgt attiecīgu miertiesnesi pārvērst uzlikto naudas sodu arestā. Neatkarīgi no paredzētiem sodiem vainīgie atbildēja par zaudējumiem, kurus tie ar savu darbību nodarījuši trešajām personām.

Padomju laikā tauvas josla kā tiesību institūts nepastāvēja, tomēr ļoti stingri tika regulēta ūdenstilpju krastu apbūve. LPSR Ministru padomes 1979.gada 20.aprīļa lēmums nr.203 “Par Latvijas PSR ūdenstilpņu ūdens aizsardzības piekrastes joslu noteikšanu “(ar grozījumiem 27.07.1983. un 14.03.1988.), kas savu spēku zaudēja tikai ar 1996 .gada 7. augustā Satversmes 81.panta noteiktajā kārtībā izdotajiem Ministru kabineta noteikumiem nr.324, būtiski ierobežoja celtniecību aizsargjoslās.

Tauvas joslas tiesiskā režīma nodrošināšanai savulaik bija ļoti svarīga loma kuģošanas, laivniecības un koku pludināšanas nodrošināšanā. Iepriekš minētā saimnieciskā darbība šodien savu aktualitāti gandrīz ir zaudējusi.

Iepazīstoties ar likumprojekta “Par zvejniecību” (līdz 3.lasījumam tāds bija tā sākotnējais nosaukums) pieņemšanas gaitu 2.lasījumā (24.11.1994.), redzams, ka, neskatoties uz Saeimas Juridiskā biroja priekšlikumu izslēgt tauvas joslas jēdzienu, deputāti atbalstījuši deputātes A.Seiles priekšlikumu, ka “tauvas josla – sauszemes josla gar ūdeņu krastu, kas paredzēta ar zveju vai kuģošanu saistītām darbībām”. Šādā redakcijā Zvejniecības likuma 1.panta 6.punkts ir joprojām, neskatoties uz to, ka likums vairākkārt ir ticis grozīts.

Savukārt Aizsargjoslu likumprojekta 3.lasījuma apspriešanas gaitā (06.11.1996.) atsevišķi deputāti bija ierosinājuši 37.panta 4.punktā t.s. “stingrā režīma joslu”, kur aizliegta jebkādu ēku un būvju celtniecība “noteikt nevis 10 metru, bet gan 20 metru platumā. Piemēram, deputāts L.Ozoliņš teicis: “Ja jūs paskatītos pašreiz pat Lielupes krastu, kur ir paredzēta daudz plašāka šī zona, tad redzētu, ka tomēr šī celtniecība upei pienāk klāt un, ka ir pilnīgi slēgta šī krasta zona. Tāpēc es aicinu (..) atstāt 20 metru platu zonu”. Tomēr gan šajā lasījumā, gan 3.lasījumā (05.02.1997.) ar dažu balsu pārsvaru šī josla tika noteikta 10 metru platumā, kā tas ir pašlaik spēkā esošā likumā. Kā redzams, likumdevējs tauvas joslu ne agrāk, ne tagad nav paredzējis rekreācijai (sauļošanās, ugunsgrūdu kurināšana, atpūtas nometņu ierīkošana u.c.), kā dažkārt tiek uzskatīts. Tāpēc jānorāda, ka iepriekš minētie noteikumu nr.433, kas regulē zvejas tiesību nomu, 33.punkts, pieļaujot tauvas joslā rekreāciju, ir pretrunā ar Zvejniecības likuma 9. panta septīto daļu. Savukārt ūdenstilpju un ūdensteču aizsargjoslu, kurās, kā jau tika minēts, daļēji ietilpst arī tauvas josla, galvenais uzdevums ir samazināt vai novērst antropogēnās negatīvās iedarbības ietekmi uz ūdens objektiem, jo jebkuri būvniecības darbi, krastu

nostiprināšana, grunts izsmelšana u.c. šajās teritorijās var nodarīt kaitējumu videi.

Pašlaik Saeimā Aizsargjoslu likums ir “atvērts” un priekšlikumu iesniegšanas termiņš noteikts līdz š.g. 10. augustam.

Pielietojot **sistemātisko** tulkošanas metodi, vispirms zemes īpašuma lietošanas tiesības aprobežojumi būtu jāapskata kopsakarā ar Satversmes 105.pantu, kas nosaka, ka “ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu”.

Kā redzams, īpašuma tiesībām, īpaši attiecībā uz dabas objektiem, nav absolūts raksturs. Šī panta otrais teikums kalpo tautas priekšstāvjiem (Saeimai) kā “mēraukla”, lai, pieņemot likumus, līdzsvarotu atsevišķu indivīdu un sabiedrības kopīgās intereses. Sabiedrības interešu dēļ indivīda **īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi ar likumu**, un tas nav pieļaujams ar Ministru kabineta vai pašvaldību saistošo noteikumu palīdzību. “Sabiedrības intereses” nevar tulkot paplašināti.

Savukārt CL, no vienas puses, paredz pilnīgas varas tiesības par lietu (927.pats). Vēl vairāk – saskaņā ar CL 1038. pantu “īpašnieks var viņam piederošo lietu valdīt, iegūt tās augļus, izlietot to pēc sava ieskata savas mantas pavairošanai un vispār to lietot visādā kārtā, kaut arī no tam rastos zaudējums citai personai”. Taču, no otras puses, CL paredz, ka īpašums var būt aprobežots gan kādu konkrētu personu, gan arī valsts vai sabiedrības interesēs (1067.-1129.pants). Saskaņā ar CL 1082.pantu “īpašuma lietošanas tiesības aprobežojums noteic vai nu likums, vai tiesas lēmums, vai arī privāta griba ar testamentu vai līgumu, un šis aprobežojums var attiekties kā uz dažu lietu tiesību piešķiršanu citām personām, tā arī uz to,

ka īpašniekam jāatturas no zināmām lietošanas tiesībām, kā arī jāpacieš, ka tās izlieto citi”.

Savulaik jau V.Sinaiskis rakstīja, ka “minēto aprobežojumu robežās katrs īpašnieks var lietot un rīkoties ar savu lietu pēc sava ieskata un pat atstāt to nelietotu. Bet pēdējā tiesība nedrīkst aizskart sabiedrības intereses, jo īpašnieka statuss galu galā paredz kalpošanu sabiedrībai (...).Arī romiešu tiesību princips *qui suo iure utitur, neminem laedit* (suverēna autoritāte) nekādā ziņā nav jāsaprot tā, ka īpašniekam, izlietojot savu tiesību, līdz ar to būtu tiesība kaitēt citām personām, jo tiesības ideja satur sevī tiesiskuma, svētuma ideju, un tāpēc savu tiesību izlietošana par kaiti citiem ir izslēgta, jo tā vairs nebūtu tiesība (sk. Sinaiskis V. *Saimniecības tiesību lietiskās normas. Tieslietu ministrijas vēstnesis.1935.,Nr.4,657.*)

Arī A.Grūtups, analizējot CL nostiprinātos īpašuma lietošanas tiesības aprobežojumus, uzsver Francijas tiesību zinātnes atziņas, ka “tāpat kā citas tiesības, īpašuma tiesības nevar būt neierobežotas. Tās nav dotas indivīdam tikai, lai sasniegtu tā egocentriskos mērķus. Īpašuma tiesības nevar tikt realizētas pretrunā ar tiesību sociālo vērtību un virzību”. (*Civillikuma komentāri. Īpašums (1927.-1129.p.). Sastādījis A.Grūtups. R.,1996.,177.lpp.*)

Jāpievienojas viņa viedoklim, ka “atjaunotās Latvijas valsts uzdevums ir nodrošināt saprātīgu proporciju starp valstisko regulējumu un personu rīcības brīvību, atstājot personai rīcības izvēles tiesības tajās sfērās, kur valsts regulējums nav nepieciešams”(turpat).

Salīdzinot Vācijas un Latvijas tiesības, tiek uzsvērts, ka “ūdeņi ir jāapsaimnieko tā, lai tie kalpotu (...) sabiedrības labumam un lai izpaliek katrs ierobežojums, no kura var izvairīties. Civiltiesiskās īpašuma tiesības

izmanto pārējie sabiedrības locekļi. Atsevišķas CL normas nedrīkst piemērot atrauti no citām – kā CL, tā arī speciālos likumos nostiprinātām.

Lai konstatētu, vai, pieņemot tiesību normas par tauvas joslu, ir sasniegts lietderīgs un taisnīgs mērķis, jāizmanto **teleoloģiskā** tulkošanas metode.

Satversmes 1.pants nosaka, ka Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika. No šā panta izriet, ka Latvijas valstij jāveic visas tās funkcijas, ko demokrātiskā sabiedrībā veic valsts. Tiesiskas un demokrātiskas valsts likumu galvenais mērķis ir taisnīgums un tā nodrošināšana. Likumu gribā nav vērsta uz to, lai atsevišķiem sabiedrības locekļiem, kas zemes reformas gaitā ieguvuši īpašumā zemi publisko ūdeņu krastos, nodrošinātu īpašas privilēģijas to izmantošanā.

Latvijas Satversmē, tāpat kā citās valstīs, tiesības dzīvot labvēlīgā vidē ir atzītas par cilvēka pamattiesībām (115.pants). Viens no svarīgākajiem likuma “Par vides aizsardzību” uzdevumiem ir “nodrošināt” vides aizsardzību no antropogēnās slodzes radītām ietekmēm (1.panta 3.punkts), bet likuma 3.pants, nosakot galvenos vides aizsardzības principus, uzliek fiziskajām un juridiskajām personām pienākumu, cik iespējams, samazināt antropogēno slodzi, kas rodas vai var rasties to darbības rezultātā.

Sabiedrības spiediena dēļ vairākas personas, mēģinot “apiet” likumu, tauvas joslā uzceltajos nožogojumos ierīkojušas **vārtiņus**. Tāpēc būtu jānoskaidro, vai šādas darbības novērš pieļautos likumpārkāpumus.

Aizsargjoslu likums vides aizsardzības interesēs (sk.7. un 37.pantu) aizliedz šajās vietās celt un izvietot jebkādas būves. Savukārt ekspluatācijas aizsargjoslu, arī tauvas joslu, galvenais mērķis ir attiecīgu ūdenstilpju un ūdensteču droša ekspluatācija (peldēšanās, braukšana ar laivu u.c.), kā arī

dažādu valsts dienestu (ugunsdrošība, cilvēku glābšana u.c.) darbības nodrošināšana (sk.likuma 12.un 51.pantu). Iepriekšminētais ir nostiprināts arī Zvejniecības likuma 9.pantā.

Tāpēc **nožogojumu ar vārtiņiem būvniecība**, lai formāli vai daļēji pildītu likumu (kājāmgājēju pārvietošanās cerībā, ka vārtiņi būs atslēgti) **uzskatāma par nelikumīgu.**

Secinājums

Veiktās interpretācijas rezultātā redzams, ka **likumi ir nodibinājuši līdzsvaru (samērību) indivīda (nekustamā īpašuma īpašnieka vai lietotāja) atsevišķo un sabiedrības kopīgo interešu starpā.** No vienas puses, likums tauvas joslas īpašniekam (lietotājam) aizliedz tajā veikt jebkādus būvniecības darbus, uzliek ne tikai pienākumu saglabāt brīvu pieeju ūdeņiem (izņemot iepriekš minētos likumā paredzētos izņēmumus), bet kopā ar valsti un atsevišķos gadījumos ar pašvaldībām uzturēt to noteiktā kārtībā. No otras puses, lai neaizskartu īpašnieka (lietotāja) tiesības un sabiedrības tiesības uz kvalitatīvu dzīves vidi, stingri tiek regulēta jebkura indivīda uzvešanās kārtība tauvas joslā un, nosakot tās izmantošanas mērķus, tiek aizliegta tās piegružošana un citas darbības, kas pasliktina tās stāvokli.

4. Būves jēdziens

Izpētot tiesu praksi, var atrast tikai atsevišķus gadījumus, kad tiek izskatītas lietas par nelikumīgu būvniecību. Tomēr jānorāda, ka ir bijuši mēģinājumi pierādīt, ka pat patvaļīgi uzbūvētas mājas neesot uzskatāmas par būvēm Būvniecības likuma izpratnē. Piemēram, K., Āraišu ezera krastā bez būvatļaujas uzbūvējot māju un pirti, Valmieras rajona tiesā bija pārsūdzējis Vaidavas pagasta pašvaldības lēmumu, ar kuru K. tika lūgts labprātīgi nojaukt šīs ēkas, pretējā gadījumā piedraudot ar piespiedu ēku nojaukšanu. Viņš norādījis, ka uzceltās ēkas neesot stacionāri būvētas, bet gan uzstādītas, izmantojot saliekamas konstrukcijas. Tās esot viegli (?) demontējamas un neesot uzskatāmas par būvēm.

Tāpēc nepieciešams noskaidrot, vai tauvas joslā patvaļīgi uzbūvētie žogi vai sētas uzskatāmas par būvēm.

Būvniecības likuma (1.panta 3.punkts) noteic, ka **būve** ir arhitektonisks, tehnisks vai konstruktīvs virszemes, pazemes vai zemūdens stacionārs darinājums ar attiecīgām tehniskajām iekārtām atkarībā no paredzētās funkcijas, bet **būvdarbi** (1.panta 6. punkts) tiek traktēti kā darbi un procesi, kas tiek veikti būvlaukumā (zemes gabalā) būvniecības procesā.

Savukārt Ministru kabineta 04.04.2000. izdoto noteikumu nr.131, kas regulē likuma “Par nekustamā īpašuma nodokli” normu piemērošanu, 2.punkts paredz, ka būve likuma izpratnē ir ar zemi savienoti veidojumi, kas

darināti no būvmateriāliem un būvelementiem un /vai kas tapuši būvdarbos (piemēram, ceļi, tilti sporta laukumi, cauruļvadi, elektrostacijas, dambji, hidrobūves).

Šādu būves traktējumu noteic arī Eiropas savienības statistikas biroja (*Eurostat*) izstrādātā, būvju klasifikācija (*Classification of types of Constructions CC*), kas ar Centrālās statistikas pārvaldes priekšsēdētāja 13.05.1998.rīkojumu nr.20 apstiprināta lietošanai būvniecības statistikā, būvju uzskatē u.c. mērķiem.

Salīdzinot Būvniecības likuma sākotnējo redakciju ar 27.02.1997. izdarītiem grozījumiem šajā likumā, redzams, ka pēc grozījumu stāšanās spēkā papildināts ir būves jēdziens ar vārdu “stacionārs”.

Izpētot grozījumu, kurus iesniegusi Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisija, pieņemšanas gaitas stenogrammas (27.02.1997, 01.10.1997.), nav redzams iemesls kāpēc būves jēdziens papildināts ar vārdu “stacionārs”.

Deputāte A.Seile, kas uzstājās kā ziņotāja, pieļauj iespēju, ka tas bijis nepieciešams zemes reformas sakarā, lai saskaņā ar zemes privatizācijas normatīviem aktiem nedotu pašreizējiem zemes lietotājiem, kas, piemēram, dažās stundās uz bijušā zemes īpašnieka (mantinieka) zemes uzcēluši saliekamo būvi (autogarāžu), iespēju ļaunprātīgi izmantot likumā noteiktās priekšrocības zemes privatizācijā.

To, ka žogi (sētas) ir vērtējamas kā būves Būvniecības likuma izpratnē, liecina Vispārīgie būvnoteikumi (26.,58 u.c. punkti), kurus 1997. gada aprīlī apstiprinājis Ministru kabinets, kā arī, piemēram, Būvprojektu saskaņošanas un akceptēšanas noteikumi Rīgā (10.11.1998. noteikumi

nr.20) un to piemērošanas prakse, jo noteikumu nr.20 4.punktā redzams, ka **būvprojekts nepieciešams izstrādāt arī “teritoriju nožogojumiem”.**

Pie tam apstāklim, ja nožogojums tauvas joslā darināts, izmantojot saliekamas konstrukcijas, nav nozīmes, jo arī šādas darbības ir pretrunā ar tauvas joslas statusu regulējošo tiesību normu jēgu un mērķi.

5. Tauvas joslā noteiktās kārtības kontrole

Saskaņā ar Aizsargjoslu likuma 64.pantu aizsargjoslu, pie kurām pieder arī tauvas josla, kontroli savas kompetences ietvaros veic:

- pašvaldības;
- piekritīgās ministrijas un to pakļautībā vai pārraudzībā esošās institūcijas;
- attiecīgā objekta vai komunikācijas īpašnieks vai lietotājs.

Normatīvie akti paredz, ka būvniecības kontrole valstī tiek veikta kā *valsts*, tā arī *pašvaldību* līmenī.

Būvniecības valsts kontroli veic Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas sistēmā ietilpstošā *Valsts būvinspekcija*. (Būvniecības likuma 29.pants). Tās **pienākums** ir pārbaudīt, kā amatpersonas un valsts pārvaldes un pašvaldību institūcijas ievēro likumu un citu normatīvo aktu prasības būvniecības jomā.

Sīkāk Valsts būvinspekcijas kompetenci noteic Valsts būvinspekcijas nolikums, kas apstiprināts ar Ministru kabineta 30.09.1997. noteikumiem nr.339. Saskaņā ar šo nolikumu būvinspektoriem ir piešķirtas ļoti plašas tiesības, piemēram:

- pārbaudīt, vai būvniecības dalībnieki, kā arī amatpersonas un valsts pārvaldes un pašvaldību institūcijas ievēro likumu un citu normatīvo aktu prasības būvniecībā,

- pārbaudīt jebkuru būvi neatkarīgi no īpašuma formas – ieiet tajā un apsekot tās,
- pieprasīt atsegt būvju daļas, lai varētu pārbaudīt uzbūvēto konstrukciju,
- pārtraukt būvniecību, dot atzinumus un, ja nepieciešams, norādījums par to, kā novēršami pārkāpumi,
- apturēt būvniecību,
- noteiktā kārtībā **ierosināt būvi nojaukt**,
- administratīvi sodīt vainīgās personas par izdarītajiem pārkāpumiem būvniecības jomā.

Nolikums paredz, ka Būvinspekcija savus uzdevumus pilda sadarbībā ar:

- Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas Būvniecības departamentu,
- reģionālajām struktūrvienībām,
- citām valsts pārvaldes iestādēm un pašvaldībām.

Kontroli par tauvas joslu tiesiskā režīma ievērošanu sadarbībā ar valsts un pašvaldību institūcijām tiesīgi veikt ir arī **vides valsts inspektori**. Likuma “Par vides aizsardzību” 44.- 44.2. pants, nosakot inspektoru tiesības un pienākumus, paredz, ka viņi kontrolē arī vides aizsardzības prasību ievērošanu būvniecībā. Savukārt Vides valsts inspekcijas nolikuma, kas apstiprināts ar Ministru kabineta izdotajiem noteikumiem nr.305 (19.08.1997.), 6.2. punkts uzdod inspekcijai kontrolēt aizsargjoslu aizsardzības un izmantošanas noteikumu ievērošanu.

Gan likums “Par pašvaldībām” (6.,7.,15.u.c. panti), gan likums “Par vides aizsardzību” (10.,14.,u.c.panti) **pašvaldībām** nosaka plašas tiesības,

kā arī uzliek **pienākumus** realizēt kontroli par vides aizsardzību un dabas resursu racionālu izmantošanu.

Pašvaldību līmenī institūcija, kas pārziņa un kontrolē būvniecību attiecīgās pašvaldības administratīvajā teritorijā, ir **būvvalde**, kuras inspektoriem ir līdzīgas tiesības kā iepriekš minētajiem valsts inspektoriem.

Atsevišķās pašvaldībās, balstoties uz Ministru kabineta 25.06.1997. ieteikumiem(?) nr.2, ar kuriem apstiprināts Būvvaldes paraugolikums, būvvaldes funkcijas var tikt nodotas atsevišķām struktūrvienībām. Piemēram, Rīgā būvvaldes funkcijas veic domes Pilsētas attīstības departaments, kura sastāvā atrodas arī pilsētas Būvinspekcija un Arhitektūras pārvalde. Jūrmalā būvvalde, kuras sastāvā ietilpst būvinspekcijas nodaļa, ir domes institūcija, kas veic pašvaldības kompetencē esošās funkcijas būvniecības jomā un savā darbībā tieši pakļauta domei. Būvvalde, kā nostiprināts tās paraugolikumā, sadarbībā ar Valsts būvinspekciju kontrolē būvniecības atbilstību spēkā esošajiem normatīviem aktiem.

Tai ir tiesības:

- anulēt būvatļaujas,
- pārtraukt būvdarbus,
- **lemt par būves nojaukšanu, ievērojot Būvniecības likuma 31.pantā noteikto kārtību,**
- **ierosināt domei vai tās administratīvai komisijai vainīgās personas saukt pie administratīvās atbildības u.c.**

Pie tam katrā pašvaldībā nav jābūt atsevišķai būvvaldei, to var izveidot vairākas pašvaldības ar savstarpēju vienošanos (līgumu).

Būvvaldes paraugolikums noteic, ka tai cita starpā ir tiesības:

- anulēt būvatļaujas,
- pārtraukt būvdarbus,
- lemt par būves konservāciju vai nojaukšanu.

Uzskatu, ka šo ieteikumu nr.2 vietā vajadzētu izdot Ministru kabineta noteikumus, kuru sagatavošanā būtu jāapsver, vai pašreizējā kārtība, kad pašvaldība ieceļ amatā un atbrīvo no amata būvvaldes vadītāju, nodrošina būvniecības neatkarīgu un efektīvu kontroli. Bez tam, vadoties no Būvniecības likuma 30.panta, pašvaldības būvvaldei, līdzīgi kā valsts būvinspekcijai, pašai nav tiesību pieņemt administratīvu aktu par būves nojaukšanu, bet gan to ierosināt attiecīgai pašvaldībai.

Kā liecina informācija masu medijos, zināmu aktivitāti tauvas joslas sakarā izrāda arī Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs, īpašo uzdevumu ministrs valsts reformu lietās, kā arī pēdējā pakļautībā esošā Pašvaldību lietu pārvalde.

Pašvaldību lietu pārvalde, vadoties no Ministru kabineta 1997.gada 14.janvārī apstiprinātā nolikuma (noteikumi nr.34), ir tiesīga pārraudzīt pašvaldību darbību un iesniegt īpašo uzdevumu ministram valsts reformu lietās priekšlikumus par nelikumīgu pašvaldību domes (padomes) lēmumu vai to atsevišķu punktu darbības apturēšanu. Taču rīkoties likumā “Par pašvaldībām” 49.panta noteiktā kārtībā ministrs būtu tiesīgs tikai tad, ja pašvaldība saistošo noteikumu (nevis administratīvo aktu) veidā lemtu par tauvas joslas izmantošanu pretēji augstākstāvošajos normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai.

Bez tam saskaņā ar likuma “Par pašvaldībām” 91.- 93.pantu pastāv arī iespēja, ka **Saeima** var atlaist pilsētas domi (pagasta padomi), ja tā atkārtoti

nepilda vai pārkāpj Satversmi, likumus, Ministru kabineta noteikumus vai arī nepilda tiesas spriedumus.

Prokuratūras uzraudzība par būvniecības kārtības ievērošanu tauvas joslās apskatīta darba 7.nodaļā.

Ņemot vērā ievērojamas sabiedrības daļas zemo kultūras līmeni un neaudzinātību, samērā grūti ir ne tikai tauvas joslās, bet arī jebkurās citās sabiedriskās vietās novērst vides piegružošanu ar sadzīves atkritumiem. Tomēr likums “Par vides aizsardzību”, Vides valsts inspekcijas nolikums (sk. Ministru kabineta 19.08.1997.noteikumus nr.305), kā arī likums “Par policiju” nosaka plašas minēto institūciju amatpersonu pilnvaras, lai iepriekšminēto novērstu. Zināma aktivitāte ir jāizrāda arī piekrastes zemju īpašniekiem. Tuvāk šis jautājums, ņemot vērā pētījuma uzdevumu, netiks analizēts.

Secinājumi

1. Valsts un pašvaldību institūcijām likumdevējs ir piešķīris ārkārtīgi plašas pilnvaras, lai nodrošinātu tauvas joslas tiesisko režīmu (kārtību).
2. Valsts pārvaldei demokrātiskā un tiesiskā valstī sabiedrības uzticētās funkcijas jāpilda godīgi, efektīvi, taisnīgi, tās rīcībai jāatbilst likumiem.
3. Ja attiecīgās amatpersonas nepilda vai nespēj pildīt tām noteiktos pienākumus, tad, ievērojot Darba likuma kodeksu vai Civildienesta likumu, būtu jāvērtē viņu atbilstība ieņemamajam amatam.

6. Atbildība par nelikumīgu nožogojumu būvniecību tauvas joslā

Patvaļīga būvniecība tauvas joslā parasti notiek pēc tam, kad uz nekustamā īpašuma, kas atrodas ūdens objektu krastā, uzceltās dzīvojamās un citas ēkas nodotas ekspluatācijā. Tāpēc, apsekojot tauvas joslu, var rasties divējādas situācijas. Pirmkārt, patvaļīga būvniecība uzsākta, bet nav pabeigta. Otrkārt, tā jau ir pabeigta. Ievērojot konkrētos apstākļus, būvinspekciju un vides valsts inspekciju amatpersonu pienākumus ir nekavējoties pārtraukt būvdarbus un par patvaļīgi uzcelto būvi ziņot pašvaldībai.

6.1. Administratīvā atbildība

Saskaņā ar Administratīvo pārkāpumu kodeksa (APK) 152._panta pirmo daļu par **būves patvaļīgu būvniecību** var uzlikt naudas sodu līdz divsimt piecdesmit latiem. Šīs lietas ir tiesīgas izskatīt pašvaldību administratīvās komisijas (APK 210.pants).

Bez tam naudas sodu tādā pašā apjomā var piemērot arī pēc APK 57. panta “par zemes un ūdens vai to **piekrastes aizsargjoslu bojāšanu**, koku, krūmu, paaugas vai ūdensaugu iznīcināšanu vai bojāšanu”. Interesanti, ka par šiem pārkāpumiem lietas var izskatīt kā vides aizsardzības valsts iestādēs (APK 231.pants), tā arī rajonu padomju, pilsētu domju un pagasta padomju priekšsēdētājs, viņu vietnieki un izpilddirektori. Pēdējie gan ir tiesīgi uzlikt naudas sodu līdz simt latiem. Ja viena persona ir izdarījusi divus vai vairāk administratīvos pārkāpumus, administratīvais sods tiek

uzlikts par katru pārkāpumu atsevišķi. Tomēr, ja tos vienlaicīgi izskata viena un tā pati institūcija (amatpersona), administratīvais sods tiek uzlikts tās sankcijas ietvaros, kura ir paredzēta par smagāko pārkāpumu (APK 35.pants).

Saņemot pieteikumu vai citus materiālus par administratīvo pārkāpumu, attiecīgai amatpersonai diennakts laikā ir jāstāda administratīvais protokols vai jāpieņem viens no šādiem lēmumiem:

- par atteikšanos ierosināt administratīvā pārkāpuma lietu;
- par lietas uzsākšanu;
- par lietas nosūtīšanu pēc piekrišanas.

Iepazīstoties ar laikrakstu publikācijām par tauvas joslu apbūvi, redzams, ka attiecīgās institūcijas (amatpersonas) pārkāpj administratīvo pārkāpumu izskatīšanas termiņus, jo APK nosaka, ka lietas par administratīvo pārkāpumu jāizskata 15 dienu laikā no dienas, kad attiecīgā institūcija saņēmusi protokolu par administratīvo pārkāpumu u.c. lietas materiālus.

6.2. Patvaļīgi uzceltās būves (nožogojumu) nojaukšana un ar to saistīto izdevumu atlīdzināšana

Kārtību, kādā nojaucamas patvaļīgi uzceltas būves, nosaka Būvniecības likuma 30. pants un Vispārējo būvnoteikumu 170. – 171.punkts.

Ja būvniecība notiek bez noteiktā kārtībā akceptēta būvprojekta vai būvatļaujas vai neatbilst būvprojektam, būvinspektoram jāuzdod nekavējoties pārtraukt būvdarbus, līdz attiecīgā pašvaldība pieņem lēmumu

par būves vai tās daļas nojaukšanu Vispārīgos būvnoteikumos noteiktajā kārtībā vai par iespēju turpināt būvniecību.

Tā kā nožogojumu būvniecība tauvas joslā var būt tikai patvaļīga, jo likums nepieļauj šādu darbību akceptu, **pašvaldības pienākums ir pieņemt lēmumu par žogu (sētu) nojaukšanu un uzdot pasūtītājam vai būvētājam noteiktā laikā šis būves nojaukt.** Kaut gan likums nenosaka termiņu, tam vajadzētu būt ilgākam par vienu mēnesi, jo likums pieļauj pašvaldības lēmumu pārsūdzēt tiesā viena mēneša laikā no tā paziņošanas dienas. Piemēram, 17. lpp. minētās patvaļīgās būvniecības gadījumā Vaidavas pagasta padome nelikumīgi uzceltās ēkas K. uzdeva nojaukt nepilnu 3 mēnešu laikā.

Ja būve pašvaldības noteiktajā laikā netiek nojaukta, tad Būvniecības likums (30.panta sestā daļa) paredz, ka pašvaldība organizē šīs būves vai tās daļas nojaukšanu, bet ar nojaukšanu saistītos izdevumus sedz būvētājs.

Jāuzsver, ka atsevišķās pilsētās, piemēram, Jūrmalā ar pašvaldības saistošo noteikumu palīdzību detalizēti, soli pa solim, tiek regulēta tādu ēku un būvju, kas sagruvušas, ir bīstamas vai bijā ainavu, nojaukšanas secību (*sk. Jūrmalas pilsētas domes 06.01.2000. lēmumu nr.18 "Par Jūrmalas pilsētas Apbūves noteikumu II daļas apstiprināšanu*). Turpmāk minētu iemeslu dēļ šo kārtību var izmantot arī patvaļīgi uzcelto būvju nojaukšanai.

Tāpēc par ārkārtīgu nekompetenci liecina augstu amatpersonu presē paustais viedoklis, ka "īpašnieks var nelaist īpašumā, iesūdzēt tiesā, varbūt pat šaut, un vai policisti būs tie, kas ies ar laužņiem un plēsīs nost" (*sk. D.Plato "Valsts neizmanto iespējas vērsties pret nelikumīgu būvniecību", Diena, 29.05.2001.*).

Iespējams, ka pašvaldībām, ja nojaukšanas izdevumi netiek atlīdzināti labprātīgi, varētu rasties grūtības noteikt personu, no kuras prasāma zaudējumu atlīdzība, jo Būvniecības likuma 1.panta 7.punkts “būvētāju” traktē kā “fizisku vai juridisku personu (nekustamā īpašuma īpašnieku, nomnieku vai lietotāju), kas veic būvniecību saviem spēkiem”.

Apšaubāmi, ka ar būves nojaukšanu saistītie izdevumi būtu jāatlīdzina tikai tām personām, kas būvniecības procesa gaitā pašas būtu gādājušas būvmateriālus un pašas ar savu darbu, strādājot fiziski, bez citu palīdzības, attiecīgo būvi uzcēlušas. Terminu “saviem spēkiem” nedrīkst tulkot tikai gramatiski. Tāpēc Ministru kabinets Vispārīgo būvnoteikumu 170. punktā pamatoti noteicis, ka visi ar būves nojaukšanu vai sakārtošanu saistītie **izdevumi jāsedz būves īpašniekam**. Savukārt, ja, piemēram, nomnieks, (lietotājs) bez īpašnieka ziņas nožogojis tauvas joslu, pēdējam ir tiesības vērsties ar regresa prasību pret nomnieku, lai tas atlīdzina radušos zaudējumus.

Nepamatota ir amatpersonu aizbildināšanās (*sk. Jūrmalas Būvvaldes vadītājas V.Zvejnieces viedokli D.Plato publikācijā “Barjerskrējiens pa Lielupes krastu”. Diena 15.06.2001.*) par Būvniecības likuma un CL tiesību normu pretrunām. CL 1084.pants paredz tikai bīstamu būvju (“būvi, no kuras draud briesmas”) nojaukšanu uz īpašnieka rēķina. Taču Būvniecības likuma normas uzskatāmas par speciālām tiesību normām. Šādos gadījumos jāievēro likuma “Par likumu un citu Saeimas, Valsts prezidenta un Ministru kabineta pieņemto aktu izsludināšanas, publicēšanas, spēkā stāšanās kārtību un spēkā esamību” 8. panta trešā daļa – ja konstatēta pretruna starp normatīvajos aktos ietvertajām vispārējām un speciālām tiesību normām,

vispārējā tiesību norma ir spēkā tiktāl, ciktāl to neierobežo speciālā tiesību norma.

Taču domājams, ka šeit vispār nav nekādu pretrunu. CL 1084. pants paredz, ka katram būves īpašniekam jātur būve tādā stāvoklī, lai aizsargātu sabiedrisko drošību, kā arī, lai no tās nerastos kaitējums citām personām. Ievērojot tauvas joslas funkcijas un mērķus, šo joslu patvaļīga nožogošana nenoliedzami pārkāpj sabiedrisko drošību un var nodarīt kaitējumu citām personām.

Tāpēc nevajadzētu uzskatīt, ka, “ja lieta nonāk līdz tiesai, nav nekādu garantiju, ka pašvaldība iztērēto naudu dabūs atpakaļ” (*V.Zvejnieces viedoklis minētajā publikācijā*).

6.3. Vai pašvaldībai jāatlīdzina piekrastes īpašnieka ieguldītie līdzekļi tauvas joslas sakopšanā ?

Kā raksta D.Plato (*Barinova žoga dēļ gatavs tiesāties ar Jūrmalas domi. Diena. 05.07.2001.*), deputāts B. “gatavs tiesāties ar domi, ja tā vēlēšies panākt, lai žogu nojauc”. Viņš uzskata, ka Lielupes krasta labiekārtošanā, sadzenot 70 metrus garajā krastmalā pāļus 9m garumā, esot iztērējis ievērojamus līdzekļus (75 000 ASV dolāru), un tie nožogojuma nojaukšanas gadījumā esot jāatlīdzina domei.

Kā jau iepriekš tika minēts (8. lpp.), tauvas josla kārtībā jāuztur kā zemes īpašniekam, tā arī valstij, bet atsevišķos gadījumos pašvaldībām, taču pastāv arī iespēja savstarpēji vienoties.

Bez tam, tā kā arī šāda “labiekārtošana” ir uzskatāma par būvdarbiem, tiem jānotiek likumā noteiktā kārtībā, t.i. saskaņojot ar nepieciešamajām

valsts un pašvaldību institūcijām. Ja, piemēram, nelikumīgi tiek mainīta krasta līnija, izsmelta grunts, iznīcināti koki u.c., vainīgam ir jāatlīdzina videi nodarītais kaitējums. Tā noteikšanas un piedzīšanas kārtība, kā arī problēmas atsevišķu tiesību normu piemērošanā būtu atsevišķa pētījuma vērtas.

Ievērojot iepriekš minēto, nevajadzētu bažīties, ka par tauvas joslas “labiekārtošanu” tās īpašnieks varētu piedzīt zaudējumu atlīdzību no pašvaldības.

7. Pašvaldības (domes, padomes) lēmuma un rīcības pārsūdzēšana

7.1. Vai valsts un pašvaldību institūciju rīcībā ir pietiekami tiesiskie līdzekļi, lai novērstu patvaļīgu apbūvi?

Lai noskaidrotu kontroles mehānismu par tauvas joslas (arī ūdenstīlpju un ūdensteču aizsargjoslas) tiesiskā režīma ievērošanu un tā darbības efektivitāti, vispirms būtu jānosaka tiesību joma, kuras ietvaros šie jautājumi risināmi. Tā kā, no vienas puses, pastāv likuma noteikumi, kas ierobežo (vai pat aizliedz) nožogojumu būvi tauvas joslā un aizsargjoslās, bet, no otras puses, konstatējama persona, kas šādu nožogojumu radījusi, tātad noteikto ierobežojumu pārkāpusi, redzams, ka analizējamā situācija atbilst tiesiskas attiecības modelim “persona – valsts”, tātad uz to attiecas **publisko tiesību sfēra**.

Ja persona pārkāpj likuma prasības, valstij (publiskai varai) ar tās kompetento institūciju starpniecību, izmantojot to rīcībā esošos tiesiskos līdzekļus (ieskaitot piespiedlīdzekļus), ir tiesības un vienlaikus arī pienākums vērsties pret personu, lai atjaunotu likuma prasībām atbilstošu situāciju (panāktu nožogojuma nojaukšanu).

Analizējot detalizētāk tiesisko attiecību “patvaļīgā nožogojuma īpašnieks– publiskā vara”, jānoskaidro:

- kuras publiskās varas institūcijas,
- ar kādiem tiesiskiem līdzekļiem,

- kādu procedūru ietvaros

ir pilnvarotas vērsties pret patvaļīgās būves īpašniekiem (*sk. 5., 6.nod.*).

Vai administratīvā naudas soda nomaksa atbrīvo likumpārkāpēju no pienākuma novērst patvaļīgās darbības sekas?

Pašvaldības rīcībā ir divi administratīva rakstura piespiedlīdzekļi:

- pašvaldība tās administratīvās komisijas, padomes (domes) priekšsēdētāja, tā vietnieka vai izpilddirektora personā likumpārkāpēju var saukt pie administratīvās atbildības un atbilstoši APK piemērot administratīvo naudas sodu (*sk.6.1.nod.*),
- pašvaldība var piemērot arī Būvniecības likuma 30.panta sestajā daļā noteikto administratīva rakstura piespiedlīdzekli (kas nav administratīvs sods). (*Sk. 6.2. nod.*).

Turklāt pašvaldība pret likumpārkāpēju var izmantot abus minētos līdzekļus, izņemot gadījumu, kad likumpārkāpēju administratīvi sodījusi jau ir valsts būvinspekcija. Tādā gadījumā pašvaldības rīcībā paliek tikai otrs “ierocis”.

Savukārt APK 40.pants nosaka, ka administratīvā soda uzlikšana neatbrīvo personu, kas izdarījusi administratīvu pārkāpumu, no tā pienākuma izpildīšanas, par kura nepildīšanu sods uzlikts.

Administratīvais sods ir tās likumpārkāpējam nelabvēlīgās sekas, kuras tam jāuzņemas tāpēc, ka viņš nav ievērojis likuma prasības. Kā redzams no APK, administratīvā soda mērķis ir “audzināt administratīvo pārkāpumu izdarījušo personu likumu ievērošanas un sadzīves noteikumu cienīšanas

garā” un “lai tiklab tiesību pārkāpējs, kā arī citas personas neizdarītu jaunus pārkāpumus” (APK 22.p.). Ņemot vērā APK 40.p. jāsecina, ka administratīvā soda mērķis ir ne tikai audzināt likumpārkāpēju, bet arī novērst likumpārkāpuma rezultātā radušās sekas.

Prakse rāda, ka kompetentās institūcijas nereti uzliek vainīgajam administratīvo naudas sodu, taču sakās esam bezspēcīgas novērst pārkāpuma sekas (nožogojumi paliek, kur bijuši).

Tādēļ jāatzīst, ka APK neparedz efektīvu mehānismu, kas nodrošinātu tā 40.panta normas ievērošanu.

Būvniecības likuma 30.panta sestajā daļā noteiktās pašvaldības tiesības (reizē arī pienākums) uzdot nelikumīgās būves īpašniekam to nojaukt, bet šā rīkojuma neizpildes gadījumā organizēt tās nojaukšanu uz īpašnieka rēķina, ir *tāds administratīva rakstura piespiedlīdzeklis, kas kalpo tieši likumpārkāpuma seku novēršanai.*

Kaut gan administratīvā naudas soda nomaksa pārkāpēju neatbrīvo no pienākuma novērst pārkāpuma sekas, patvaļīgās būves nojaukšanu (ja īpašnieks neveic to labprātīgi) var panākt tikai pašvaldība, organizējot to uz īpašnieka rēķina.

Vai pašvaldības lēmuma pārsūdzēšana aptur tā izpildi?

Pašvaldības lēmums, ar kuru nelikumīgās būves īpašniekam tiek uzlikts pienākums šajā lēmumā noteiktā termiņā patvaļīgo būvi nojaukt, ir **administratīvs akts.**

Ar “administratīvu aktu” saprot iestāžu un amatpersonu izdotus aktus, kas atbilst šādiem kritērijiem:

- tie tiek izdoti publisko tiesību jomā un tajos izpaužas publiskā vara,
 - tie ir ietverti noteiktā juridiskā formā un tiek izdoti noteiktā kārtībā,
 - tie attiecas uz individuālu personu (fizisku vai juridisku).
- Turklāt “attiecas” tādā kārtā, ka rada, groza, konstatē vai izbeidz tiesību subjektu starpā konkrētu tiesisku attiecību.

Administratīvajā aktā izpaužas publiskā vara, kas, uzliekot pienākumu, tiek vērsta pret adresātu (patvaļīgās būves īpašnieku), tādēļ adresāta pienākums ir izpildīt šo rīkojumu. Tomēr, lai novērstu, ka administratīvā piespiedvara varētu tikt izmantota nelikumīgi, tiesiskā valstī adresātam šādu administratīvo aktu ir tiesības apstrīdēt. Tas nozīmē, ka šādi administratīvie akti ir pakļauti to likumības kontrolei.

Administratīvo aktu apstrīdēšanas kārtība noteikta Administratīvo aktu procesa noteikumos (AAPN).

Administratīvo aktu var apstrīdēt “nākamā augstākā iestādē” (AAPN 74.p.). Ja lēmuma pieņēmējs ir pašvaldības padome (dome), kurai nav šādas “nākamās augstākās iestādes”, tad minētais akts ir pārsūdzams tiesā (likuma “Par pašvaldībām” 47.p.).

Pašlaik Latvijā vēl nav speciālas administratīvās tiesvedības. Lietas par strīdiem, kas rodas no administratīvi tiesiskajām attiecībām, tiesā tiek skatītas vispārējā civilprocesuālā kārtībā (saskaņā ar Civilprocesa likumu - CPL, ņemot vērā speciālās procesuālās normas, kas ietvertas Latvijas Civilprocesa kodeksa - CPK 24-A nodaļā).

Administratīvo aktu var pārsūdzēt viena mēneša laikā, kopš adresāts par to ir uzzinājis (CPK 239.3.p.).

Izpētot procesuālās normas par tiesvedību lietās, kas rodas no administratīvi tiesiskajām attiecībām, redzams, ka sūdzības iesniegšana tiesā aptur akta izpildi tikai vienā gadījumā – ja tiek pārsūdzēts akts par administratīvā soda uzlikšanu (CPK 235.p.). Tādēļ aplūkojamā gadījumā būtu jāpieņem, ka **sūdzības iesniegšana tiesā administratīvajā aktā ietvertā rīkojuma izpildi neaptur**. Savulaik (30-os gados) līdzīgs noteikums bija atrodamas arī likumā par administratīvo tiesu, kas paredzēja, ka pat tad, ja adresāts apstrīd akta likumību un iesniedz sūdzību, tas vēl nedod tam tiesību atteikties no akta pildīšanas. Turpretī Administratīvā procesa likuma (APL) projekts paredz pārsūdzētā akta darbības apturēšanu. (*Sk. 6.2. nod.*)

Vai rīkojums par žoga nojaukšanu jāizdod tiesai?

Vairākās publikācijās presē izskanējis viedoklis, ka jautājumu par nožogojuma nojaukšanu, ja īpašnieks labprātīgi atsakās to darīt, var izlemt tikai tiesa.

Šādam viedoklim nevar piekrist. Būtu jāņem vērā, ka Latvijas tiesības ir piederīgas kontinentālās Eiropas tiesību saimei, kurā tiek atzīts, ka valsts pārvaldes iestādes un pašvaldības likumā noteiktajos gadījumos pašas pret personu var vērst administratīva rakstura piespiedlīdzekļus, un ka tiesai, veicot kontroli pār valsts pārvaldes iestāžu (arī pašvaldību) darbību un to izdotiem aktiem, ir jāizlemj jautājums par apstrīdētā akta (darbības) likumību. Savukārt princips, ka administratīva rakstura piespiedlīdzekļus pret personu var piemērot tikai uz tiesas nolēmuma pamata, ir raksturīgs angļu – sakšu tiesībām. (*Sk. Dišlers K. Ievads administratīvo tiesību zinātnē. – Rīga: Latvijas Universitāte, 1938.- 218.lpp.*)

Analizējamā gadījumā pašvaldības *vēršanās tiesā, lai tā dotu indivīdam noteiktu uzdevumu (izdotu rīkojumu nojaukt patvaļīgu būvi) ir pretrunā ne tikai speciālām tiesību normām, bet arī Latvijas tiesību sistēmas principiem.*

Secinājums

Kompetento institūciju rīcībā, godprātīgi realizējot savas tiesības un pienākumus, ir pietiekami tiesiskie līdzekļi, lai efektīvi novērstu patvaļīgo būvniecību aizsargjoslās.

7.2. Pašvaldības rīcības (bezdarbības) pārsūdzēšanas tiesiskais mehānisms

Viens no tiesiskas valsts principiem ir pārvaldes likumības (tiesiskuma) princips (*sk. Levits E. Valsts pārvaldes likuma koncepcija.- 11.,12.lpp.; arī - 5.nodaļas secinājumus*). Minētā principa ievērošanas nodrošināšanai vienlīdz svarīgas ir gan atbilstošas tiesību normas, gan efektīvs valsts pārvaldes uzraudzības mehānisms.

Diemžēl valsts vai pašvaldību iestādes ne vienmēr rīkojas atbilstoši to kompetencei, tām noteiktās funkcijas ne vienmēr izpilda pienācīgi. Šādos gadījumos rodas “negatīvs varas vakuums”, kas grauj sabiedrības uzticību publiskai varai. Tā ietekmē sabiedrībā rodas priekšstats par valsts bezspēcību turīgo likumpārkāpēju priekšā, kā arī veidojas maldīga pārliecība, ka “likumi tiek rakstīti muļķiem”.

Tādēļ aktuāls ir jautājums, vai Latvijā pastāv ārējās kontroles mehānisms (t.i., iespēja pārsūdzēt), **ja pašvaldība, kuras rīcībā nelikumīgas būvniecības gadījumā ir visiedarbīgākie līdzekļi, nepilda likumu (neveic**

darbības), lai novērstu pārkāpumu un tā sekas. Lai atbildētu uz šo jautājumu, ir jānoskaidro:

- vai pašvaldības kā publisko tiesību subjekta bezdarbību vispār ir iespējams pārsūdzēt,
- ja šāda iespēja pastāv, tad kas bezdarbību var pārsūdzēt.

Vai pašvaldības bezdarbību var pārsūdzēt?

Saskaņā ar CPK 24-A nodaļas (239.1p.) noteikumiem (kas ir spēkā līdz tiks pieņemts APL) tiesā var pārsūdzēt tādu valsts pārvaldes un pašvaldību institūciju un amatpersonu rīcību (lēmumu), kuras rezultātā personai nelikumīgi liegta iespēja realizēt ar likumu piešķirtās tiesības.

Lai noskaidrotu, vai procesuālās normas ļauj pārsūdzēt arī institūcijas bezdarbību, jāņem vērā minētā CPK panta trešās daļas noteikums, kas, nosakot, ka šajā nodaļā paredzētajā kārtībā nevar pārsūdzēt

- tikai tādu institūcijas rīcību, kurai paredzēta citāda pārsūdzēšanas kārtība,
 - kā arī valsts pārvaldes institūciju vai amatpersonu izdotos aktus ar normatīvu raksturu,
- iezīmē pārsūdzības iespēju robežas.

Tā kā nekāda cita pārsūdzēšanas kārtība bezdarbībai nav paredzēta, var secināt, ka pārsūdzībai ir pakļauta gan pašvaldības aktīva rīcība, gan arī tās bezdarbība.

Turklāt jāšaubās, vai par saprātīgu varētu uzskatīt situāciju, kad ar ārējai kontrolei nepakļautu bezdarbību pašvaldība atrastos izdevīgākā situācijā, nekā izdodot administratīvo aktu, kuru var pārsūdzēt.

Ņemot vērā to, ka pašvaldībai (padomei vai domei) nav “pakļautības kārtībā augstākas institūcijas”, sūdzību par tās bezdarbību jāiesniedz tā rajona (pilsētas) tiesā, kurā attiecīgā pašvaldība atrodas (CPK 239.2 p.).

Kas var apstrīdēt pašvaldības (domes, padomes) bezdarbību?

Realizējot Satversmē garantētās pamattiesības:

- vērsties pašvaldībā ar priekšlikumu, sūdzību vai iesniegumu var **ikviena persona bez kāda savas ieinteresētības pamatojuma** (Satversmes 104.pants),
- pārsūdzēt pašvaldības bezdarbību var tikai tās **personas, kuru tiesības vai likumiskās intereses ir aizskartas** (Satversmes 92.pants).

Vēršanās pašvaldībā

Tiesības vērsties valsts un pašvaldību iestādēs un tikt uzklausiņam detalizētāk regulē likums “Iesniegumu, sūdzību un priekšlikumu izskatīšanas kārtība valsts un pašvaldību institūcijās”. Saskaņā ar to institūcija ir tiesīga nesniegt atbildi uz iesniegumu, sūdzību vai priekšlikumu tikai tad, ja iesniedzējs nav norādījis savu vārdu (nosaukumu), dzīves vietu vai uzturēšanās vietu (juridisko adresi) un nav to parakstījis. Ja šīs prasības ir ievērotas, institūcijai ir pienākums attiecīgo dokumentu izskatīt un pieņemt lēmumu – atbildēt iesniedzējam vai nosūtīt citai kompetentai institūcijai. Atbildei ir jābūt motivētai. Tādēļ gadījumos, kad cilvēki saskaras ar nelikumībām, ieskaitot nozogojumus aizsargjoslās, nekas tos netraucē vērsties kompetentā institūcijā, lai par to sūdzētos (ziņotu).

Fakts, ka institūcija likumā noteiktajos termiņos (8.p.) atbildi nesniedz, ir uzskatāms par iesniedzēja pamattiesību (Satversmes 104.p.) aizskārumu. Šādā gadījumā persona var:

- vērsties prokuratūrā vai
- saskaņā ar minētā likuma 17.pantu, un CPK 24-A nodaļas noteikumiem institūcijas rīcību (savlaicīgu atbildes nesniegšanu) pārsūdzēt tiesā.

Vēršanās prokuratūrā

Prokuratūras uzdevums ir rūpēties ne vien par valsts, bet arī par personu tiesību un likumīgo interešu aizsardzību. Taču jāņem vērā, ka pirms ar iesniegumu vērsties prokuratūrā, iesniegumam jābūt izskatītam tajā institūcijā, kura ir kompetenta uz to sniegt atbildi – analizējamā gadījumā pašvaldībā, un ja:

- saņemts atteikums novērst iesniegumā minēto likumpārkāpumu, vai
 - atbilde likumā noteiktajos termiņos vispār nav sniegta.
- (Prokuratūras likuma 16.p.).

Iesniegumā prokuratūrai jānorāda iesniedzējs, ziņas par iesnieguma iepriekšējās izskatīšanas rezultātiem, ziņas par pārkāpuma būtību. Uz iesnieguma jābūt iesniedzēja parakstam. No iesnieguma jāizriet, ka ar pārkāpumu ir aizskartas iesniedzēja tiesības vērsties publiskās varas institūcijās un tikt uzklausītam.

Saņemot šādu iesniegumu, prokuratūrai jāveic pārbaude, un, konstatējot pārkāpumu, tās pienākums ir reaģēt. Prokurors var, piemēram, ierosināt izskatīt jautājumu par vainīgās amatpersonas saukšanu pie administratīvās

vai disciplināratbildības. APK 201.46 pantā par rakstveida atbildes nesniegšanu likumā noteiktos termiņos amatpersonām ir paredzēta administratīvā atbildība. Šādu administratīvo pārkāpumu lietas saskaņā ar APK 213.p. izskata rajona (pilsētas) tiesu tiesneši.

Ja, vēršoties prokuratūrā, persona var panākt, ka vainīgā amatpersona tiek sodīta, tad tiesai, atzīstot, ka sūdzības iesniedzēja tiesības saņemt atbildi ir tikušas pārkāptas, jāuzdod iestādei vai amatpersonai pieļauto pārkāpumu novērst, tas ir, jāuzdod sniegt pieteikuma iesniedzējam atbildi pēc būtības. Taču tā kā atbildes satura noteikšana nav tiesas kompetence, tad nav arī drošu garantiju tam, ka pašvaldība sniegs tādu atbildi, kādu persona sagaida. Citiem vārdiem, nav garantiju, ka pašvaldība sāks rīkoties atbilstoši Būvniecības likuma 30.panta sestās daļas noteikumam (*sk. 6.2.nod.*).

Tādējādi ikviens, kurš negrib samierināties ar likumības pārkāpumiem, var panākt, lai viņš tiktu uzklauts, taču atklāts paliek jautājums, vai patvaļīgais nožogojums tiks novākts.

Tāpēc būtu jānoskaidro persona, kas, un procesuāli kādā veidā, ir tiesīga prasīt, lai pašvaldība pieņem lēmumu par patvaļīgā nožogojuma nojaukšanu.

No Satversmes 92.panta, CPL 1.panta, CPK 24-A nodaļas izriet, ka sūdzību tiesā var iesniegt tikai tā persona, kuras tiesības vai likumiskās intereses pašvaldība ar bezdarbību (neizdodot administratīvo aktu) ir aizskārusi.

Izejot no AAPN, administratīvu aktu var apstrīdēt tikai tā adresāts (74.p.) un persona, kas nav adresāts, bet kuras tiesiskās intereses akts ierobežo (75.p.). Ja konkrētā gadījumā institūcijai ir pienākums aktu izdot

(sk. 6.2.nod.), tad akta izdošana un tā neizdošana ir vērtējamas kā viena procesa divas izpausmes.

Eiropas tiesa ir radījusi koncepciju un atzinusi to par vispārīgu principu, ka prasība par akta atcelšanu (anulēšanu) un prasība ar mērķi piespiest institūciju veikt noteiktu darbību (izdot aktu) ir viena tiesību aizsardzības līdzekļa divi aspekti. (Sk.Hartli T.K. *Osnovi prava Jevropeiskova Soobščestva.- Moskva: Juniti, 1998. S.408, 409*).

Tādēļ, ja izdotu administratīvu aktu var apstrīdēt tikai akta **adresāts un persona, kuras tiesiskās intereses akts ierobežo (ieinteresētās personas)**, tad arī tā izdošanu var prasīt (jeb tā neizdošanu apstrīdēt) tikai ieinteresētās personas.

Analizējamā gadījumā, kad aktam būtu jāietver rīkojums nojaukt patvaļīgo nožogojumu, utopiski būtu pieņemt, ka tā adresāts (nožogojuma īpašnieks) pašvaldības bezdarbību vēlētos apstrīdēt.

Lai noskaidrotu, vai ir vēl kāda ieinteresēta persona, kuras tiesiskās intereses minētā akta neizdošana aizskar, ir jāņem vērā nožogojumu ierīkošanas aizlieguma mērķis.

Tā kā viens no mērķiem ir vides aizsardzība un saprātīga (sabiedrības un īpašnieka interešu līdzsvarota) dabas resursu (šajā gadījumā – ūdeņu un ūdenstilpju) izmantošana, tad ieinteresētā subjekta meklējumos jāpievēršas arī vides aizsardzības tiesiskajam regulējumam.

Jau kopš 1991.gada Latvijā ir spēkā likums “Par vides aizsardzību”. Tas, būdams “jumta” likums, nosaka vides aizsardzības sistēmu, uzdevumus un principus, kā arī vides aizsardzības jomā regulē valsts, sabiedrības un personas (indivīda) attiecības.

Likuma 56.panta pirmās daļas 3.punkts paredz, ka sabiedriskajām organizācijām un kustībām ir tiesības celt tiesā prasību, ja to par vides aizsardzības likumu pārkāpuma rezultātā nodarītā zaudējuma atlīdzināšanu nav iesniegušas kompetentas valsts institūcijas vai prokurors.

Nav šaubu, ka šādas normas mērķis (likuma griba) ir stiprināt vides aizsardzībā objektīvās likumības ievērošanu. No 56.panta izriet, ka likumdevējs vadījies no principa “dubults neplīst”. Tādēļ gadījumos, kad vides aizsardzības jomā ir aizskartas valsts vai sabiedrības intereses un kompetentās institūcijas nav likumam atbilstoši rīkojušās, tas ir, nav izpildījušas tām uzlikto pienākumu rūpēties par valsts un sabiedrības interešu aizsardzību, sabiedrībai pašai, tās organizēto struktūru – sabiedrisko organizāciju personā, tiek dotas tiesības iesaistīties un rīkoties valsts un sabiedrības interesēs.

Tā kā minētā 56.panta norma sabiedriskajām organizācijām ir devusi tiesības rīkoties valsts un sabiedrības interešu vārdā, tad ir pamats pieņemt, ka vides aizsardzības likumu un citu normatīvo aktu pārkāpums ir ne tikai valsts, bet arī attiecīgo sabiedrisko organizāciju tiesisko interešu aizskārums.

Vai visām sabiedriskajām organizācijām ir 56.pantā noteiktās tiesības?

Diemžēl likums nekonkretizē, kādas organizācijas tiek apzīmētas kā “sabiedriskās organizācijas”, tāpēc varētu rasties jautājums, vai jebkurai sabiedriskajai organizācijai piemīt 56.pantā noteiktās tiesības.

Tulkojot likumu tikai gramatiski, pieņemamu atbildi uz šo jautājumu nevar rast. Tādēļ tas, ka likumā ar “sabiedriskajām organizācijām un kustībām” ir domātas tikai vides aizsardzības organizācijas, izriet no visa

likuma konteksta. Kā zināms, vides aizsardzības organizācijas no daudzām citām sabiedriskajām organizācijām atšķiras ar to, ka tās tiecas sasniegt tādus mērķus, kurus tās uztur kā visas sabiedrības labumu. Vides aizsardzības organizācijas, pasludinot vides aizsardzību par primāro savas darbības mērķi, darbojas ne tik daudz savu privāto interešu, cik vispārējo (sabiedrības) interešu vārdā. (Sk. Kramer L. *EC Environmental Law*.- London: Sweet & Maxwell, 2000. p.38; Emery C. *Administrative Law: Legal Challenges to Official Action*.- London: Sweet & Maxwell, 1999., p.132; Sal. *Access to the European Court of Justice: A lost Opportunity // Journal of Environmental Law*.- 1998.- No 2, p.335-337).

Tādēļ likums **tieši vides aizsardzības organizācijām** ir devis tiesības valsts un sabiedrības interesēs vides aizsardzības likumu pārkāpumu gadījumos celt prasību par zaudējumu atlīdzināšanu.

Tādējādi jāsecina, ka vides aizsardzības organizāciju, tāpat kā valsts (publiskās varas), tiesiskā interese ir, lai ikviens, un vispirms jau pati publiskā vara (tās institūciju personā), savā darbībā ievērotu vides aizsardzības normatīvo aktu prasības.

Vai vides aizsardzības organizācijām ir tiesības prasīt tikai zaudējumu atlīdzināšanu?

Tā kā analizējamā situācija nav saistīta ar zaudējumu atlīdzināšanu, tad svarīgi būtu noskaidrot, vai minētās organizācijas var apstrīdēt publiskās varas institūciju bezdarbību arī citos gadījumos (protams, ja tas attiecas uz vides aizsardzību).

Tikai gramatisks 56.panta normas tulkojums nonāk pretrunā likuma “Par vides aizsardzību” mērķim – “radīt un nodrošināt efektīvu vides

aizsardzības sistēmu”. Kā redzams, praksē, pastāvot tikai sašaurinātam normas tulkojumam, vides aizsardzības kontroles sistēma nedarbojas efektīvi.

Tāpēc 56.pants jātulko kopsakarā ne tikai ar likuma mērķi, bet arī ar visu likuma tekstu un procesuālajām normām, turklāt tā, lai vides aizsardzības intereses tiktu efektīvi aizsargātas.

Saskaņā ar likuma 13.pantu sabiedriskajām organizācijām un iedzīvotājiem ir tiesības griezties tiesībaizsardzības iestādēs ar prasību atcelt vai apturēt tādus lēmumus, kas pieņemti ignorējot to tiesības un likumīgās intereses.

Gan no Satversmes 115.panta, gan no minētā likuma izriet, ka valsts pienākums ir rūpēties par vides saglabāšanu, uzlabošanu un nodrošināt ikviena tiesības uz labvēlīgu dzīves vidi. Taču, lai nepieļautu tādas darbības vai bezdarbību, kas ir pretrunā ar vides aizsardzības normatīvo aktu prasībām, sabiedrībai, atbalstot vides aizsardzības pasākumus, ir tiesības sadarboties ar valsts institūcijām un pašvaldībām (17.2 panta otrā daļa).

No minētajiem pantiem (un likuma kopumā) izriet, pirmkārt, ka valstiski nospraustais mērķis – ilgtspējīga attīstība ir sasniedzama tikai valsts un sabiedrības sadarbības rezultātā. Otrkārt, ka vides aizsardzība ir ne tikai valsts, bet arī pašas sabiedrības un ikvienas personas pienākums.

Parasti vides aizsardzības organizāciju statūtos noteiktais primārais mērķis ir cieši saistīts ar vides aizsardzību un katrā ziņā tas neaprobežojas tikai ar prasību celšanu par zaudējumu atlīdzināšanu. Tāpēc neloģisks šķiet pieņēmums, ka minēto organizāciju tiesiskās intereses tiek aizskartas tikai tad, ja vides aizsardzības likumu un citu normatīvo aktu pārkāpuma rezultātā ir nodarīti materiāli zaudējumi. Atzīstot šādas likumiskās intereses

esamību vienā gadījumā, loģiski pieņemams, ka tāda ir arī citos vides aizsardzības likumu pārkāpumu gadījumos.

Ja saskaņā ar 13.pantu vides aizsardzības organizācijām ir piešķirtas tiesības apstrīdēt lēmumus, kas pieņemti, ignorējot to likumiskās intereses, tad šīm organizācijām ir arī tiesības apstrīdēt lēmumu nepieņemšanu (ja vien likums ir paredzējis, ka lēmums jāpieņem).

Tādējādi likums “Par vides aizsardzību”, ņemot vērā tā mērķi, kā arī CPK 24-A nodaļas procesuālie noteikumi dod pietiekamu pamatu, lai vides aizsardzības organizācijas kā personas, kuru likumiskās intereses ar pašvaldības bezdarbību analizējamā gadījumā ir aizskartas, varētu vērsties tiesā ar sūdzību.

Secinājums

Latvijā normatīvais regulējums ļauj vides aizsardzības organizācijām kā ieinteresētām personām vides aizsardzības jomā pārsūdzēt ne vien pašvaldību administratīvos aktus, bet arī prasīt, lai pašvaldības, izpildot ar likumu noteikto pienākumu, izdotu noteiktus administratīvus aktus.

Tā kā pašvaldības bezdarbības pārsūdzēšanas pamatā ir vēlme panākt, lai tā pieņemtu lēmumu, kurš ietvertu rīkojumu nojaukt patvaļīgo nožogojumu, tiesas uzdevums būtu izvērtēt bezdarbības likumību. Atzīstot pārsūdzēto bezdarbību par prettiesisku un vides aizsardzības organizācijas likumiskās intereses aizskarošu, tiesai jātaisā spriedums par sūdzības pamatotību un pašvaldības pienākumu novērst pieļauto pārkāpumu – pieņemt lēmumu par nožogojuma nojaukšanu.

Kopsavilkums

Vides aizsardzības, zivsaimniecības, cilvēku glābšanas un atsevišķos gadījumos arī rekreācijas nolūkos ūdenstilpju un ūdensteču krastos (4-10m) ir aizliegts celt un izvietot jebkādas ēkas un būves, arī teritoriju nožogojumus. To paredz gan tauva joslas, gan ūdenstilpju un ūdensteču aizsargjoslu tiesiskais režīms.

Publiskos ūdeņos katram brīvi atļauta ūdens ikdienišķa lietošana, ciktāl ar to nekaitē sabiedrībai un neaizskar zemes īpašnieka tiesības. Piekrastu zemes īpašniekiem pienākums ir saglabāt brīvu pieeju publiskiem ūdeņiem, bet atsevišķos gadījumos arī privātajām ūdenstilpēm.

Likums paredz, ka tauvas josla jāuztur kārtībā tās īpašniekam, valstij un atsevišķos gadījumos arī pašvaldībām. Lai neaizskartu īpašnieka tiesības un sabiedrības tiesības uz kvalitatīvu dzīves vidi, stingri tiek regulēta jebkura indivīda uzvešanās kārtība tauvas joslā un, nosakot tās izmantošanas mērķus, tiek aizliegta tās piegružošana, piesārņošana un citas darbības, kas pasliktina tās stāvokli.

Valsts un pašvaldību institūcijām ir piešķirtas ļoti plašas pilnvaras, lai nodrošinātu tauvas joslas tiesisko režīmu. Valsts pārvaldes institūciju amatpersonu bezdarbība šajā jomā nav savienojama ar tiesiskas un demokrātiskas valsts pamatprincipiem.

Par patvaļīgu būvniecību un piekrastes aizsargjoslu bojāšanu ir paredzēta administratīvā atbildība. Naudas soda nomaksa neatbrīvo pārkāpēju no pienākuma nojaukt patvaļīgo būvi (nožogojumu). Ja īpašnieks to neveic labprātīgi, pašvaldības pienākums ir pieņemt lēmumu par patvaļīgās būves (nožogojuma) nojaukšanu.

Kompetento institūciju rīcībā, godprātīgi realizējot savas tiesības un pienākumus, ir pietiekami tiesiskie līdzekļi, lai efektīvi novērstu aizsargjoslās patvaļīgo būvniecību.

Sarežģījumi var rasties tad, ja publiskās varas subjekts (šajā gadījumā – pašvaldība) uz tiesību pārkāpumiem nereaģē. Latvijas tiesību sistēmā darbojas princips saskaņā ar kuru administratīvus aktus vai institūcijas bezdarbību var pārsūdzēt tikai tā persona, kuras tiesības vai likumiskās intereses ir aizskartas. Tādēļ pašvaldības darbības ārējās kontroles iespējas ir stipri ierobežotas.

Atšķirīga situācija ir vides aizsardzības jomā, kurā nevalstiskā faktora loma mūsdienās ir ievērojami pieaugusi. Starptautiski tiek atzīts, ka valstij ir jārada apstākļi, lai nevalstiskās vides aizsardzības organizācijas varētu vērsties tiesā arī tad, ja publiskās varas subjekta lēmums uz šo organizāciju tieši neattiecas.

Tā kā viens no aizsargjoslu noteikšanas mērķiem ir vides aizsardzība, radušos problēmu nevar atrisināt, neņemot vērā likumu “Par vides aizsardzību”. Latvijas vides aizsardzības tiesiskais regulējums ļauj vides aizsardzības organizācijām kā ieinteresētām personām realizēt ārējo kontroli pār pašvaldību darbību.

IZMANTOTIE NORMATĪVIE AKTI, LITERATŪRA UN JURIDISKĀS PRAKSES MATERIĀLI

NORMATĪVIE AKTI

1. LR Satversme;
2. 12.04.1995. likums “Zvejniecības likums”;
3. 05.02.1997. likums “Aizsargjoslu likums”;
4. 06.08.1991. likums “ Par vides aizsardzību”;
5. 19.05.1994. likums “ Par pašvaldībām”;
6. 10.08.1995. likums “Būvniecība likums”;
7. 19.05.1994. likums “Prokuratūras likums”;
8. 08.06.1994. likums “Par likumu un citu Saeimas, Valsts prezidenta un Ministru kabineta pieņemto aktu izsludināšanas, publicēšanas, spēkā stāšanās kārtību un spēkā esamību”;
9. 14.06.1991. likums “Par policiju”;
- 10.04.06.1997. likums “Par nekustamā īpašuma nodokli”;
- 11.07.09.2000. likums “Valsts Civildienesta likums”;
- 12.Civillikums (CL);
- 13.Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss (APK);
- 14.Civilprocesa likums (CPL);
- 15.Latvijas Civilprocesa kodekss (CPK), 22.-25.nodaļa;
- 16.27.10.1994.likums “Iesniegumu, sūdzību un priekšlikumu izskatīšanas kārtība valsts un pašvaldību institūcijās”;
- 17.MK 01.04.1997. noteikumi nr.112 “Vispārīgie būvnoteikumi”;
- 18.MK 19.08.1997.noteikumi nr.305 “Vides valsts inspekcijas nolikums”;

- 19.MK 30.09.1997. noteikumi nr.339 “Valsts būvinspekcijas nolikums”;
- 20.MK 04.08.1998 noteikumi nr.284 “Ūdenstilpju un ūdensteču aizsargjoslu noteikšanas metodika”;
- 21.MK. 12.12.2000. noteikumi nr.433 “Noteikumi par ūdenstilpju un rūpnieciskās zvejas tiesību nomu un zvejas tiesību izmantošanas kārtību”;
- 22.MK 13.02.2001. noteikumi nr.67 “Makšķerēšanas noteikumi”;
- 23.MK 13.03.2001. noteikumi nr.117 “Noteikumi par zaudējumu atlīdzību par īpaši aizsargājamo sugu indivīdu un biotopu iznīcināšanu vai bojāšanu”;
- 23.MK 14.01.1997. noteikumi nr.34 “Pašvaldību lietu pārvaldes nolikums”;
- 24.MK 01.08.2000. noteikumi nr.261 “Noteikumi par īpašu uzdevumu ministra valsts reformu lietās kompetenci”;
- 25.MK 13.06.1995. noteikumi nr.154 “Administratīvo aktu procesa noteikumi” (AAPN);
- 26.MK 06.05.1997. noteikumi nr.167 “Būvdarbu autoruzraudzības noteikumi (Latvijas būvnormatīvs LBN 304 – 97);
- 27.MK 06.05. 1997. noteikumi nr.168 “Būvuzraudzības noteikumi (Latvijas būvnormatīvs LBN 303 – 97);
- 28.MK 25.06.1997. ieteikumi nr.2 “Būvvaldes paraugnolikums”;
- 29.MK 13.04.1929. noteikumi “Noteikumi par ūdeņu lietošanu kuģniecībai, laivniecībai, plostošanai un koku pludināšanai”;
- 30.VARAM 08.12.1995. rīkojums nr.122 “Par ezeru apsaimniekošanas un ūdenskrātuvju ekspluatācijas kontroles metodiskajām rekomendācijām”;
- 31.Rīgas domes 10.11.1999. lēmums nr.6706 “Par būvprojektu saskaņošanas un akceptēšanas kārtību Rīgā”;
- 32.Rīgas domes 24.02.1998. lēmums nr.5606 “Par Rīgas pilsētas būvvaldi”;

33. Rīgas pilsētas domes Attīstības departamenta direktora rīkojums
05.12.1996. "Rīgas pilsētas būvinspekcijas nolikums";
34. Jūrmalas pilsētas domes 29.04.1999. lēmums nr.437 "Jūrmalas pilsētas būvvaldes nolikums",
35. Jūrmalas pilsētas domes 06.01.2000. lēmums nr.18 "Par Jūrmalas pilsētas Apbūves noteikumu II daļas apstiprināšanu",
36. "Būvju klasifikācija CC. LR Centrālā statistikas pārvalde. R., 1998.
37. LPSR Ministru padomes 20.04.1979. lēmums nr.203 "Par Latvijas PSR ūdenstilpņu ūdens aizsardzības piekrastes joslu noteikšanu" (zaudējis spēku).

SAEIMAS SĒŽU STENOGRAMMAS

1. 29.01.1995. Būvniecības likums, 1.lasījums;
2. 10.08.1995. ———//———, 2.lasījums;
3. 27.02.1997. Grozījumi Būvniecības likumā, 2.lasījums;
4. 10.10.1997. ———//———//———//———;
5. 06.11.1996. Aizsargjoslu likums, 2.lasījums;
6. 05.02.1997. ———//———, 3.lasījums;
7. 24.11.1994. likums "Par zvejniecību", 2.lasījums;
8. 12.04.1995. Zvejniecības likums, 3.lasījums;
9. 01.10.1997. Grozījumi Zvejniecības likumā, 2.lasījums;
10. 29.10.1998. ———//———, 1. un 2. lasījums;
11. 03.02.2000. ———//———, 2.lasījums;
12. 17.02.2000. ———//———, 3.lasījums.

SPECIĀLĀ LITERATŪRA

1. Dišlers K. Ievads administratīvo tiesību zinātnē. Latvijas Universitāte. R., 1938.
2. Emery C. Administrative Law: Legal Challenges to official Action. Sweet & Maxwell. London. 1999. (p. 126-132)
3. Hartli T.K. Osnovi prava Jevropeiskovo soobščestva Moskva: Juniti. 1998. (s.408-430)
4. Handbuch Des Verfassungsrechts (1) Herausgegeben von Ernst Benda, Werner Maihofer, Hans – Jochen Vogel (S. 328 –390)
5. Kramer L. EC Environmental Law. Sweet &Maxwell. London 2000. (p.34-38)
6. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Īpašums (927. – 1129.p.) Sastādījis A.Grūtups. R.,1996.
7. SinaiskisV. Saimniecības tiesību lietiskās normas. Tieslietu ministrijas Vēstnesis. 1935., nr.4.
8. Vildbergs H.J., Krasts V. Salīdzinošās administratīvās tiesības: lietas un risinājumi. Eurofaculty. R.,2001.

PRAKSES MATERIĀLI

1. Administratīvā procesa likumprojekts 3. lasījumam (reģ.nr.34);
2. Gaujas nacionālā parka 18.12.1998. lēmums nr.01 –1.2./368 “Par nelikumīgi uzbūvēto būvju nojaukšanu”;
3. Vidzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 24.08.2000. lēmums (lieta nr.CA – 4/1).

PUBLIKĀCIJAS PRESE

Publikācijas laikrakstā “Diena” :

1. D.Plato. “Kāpu iznomāšana Jūrmalā kļuvusi nekontrolējama” 09.02.2001.
2. D.Plato. “Izvērtēs kāpas norakšanu Jūrmalā” 11.05.2001.
3. D.Plato. “Pikniks pie upes – tikai uz papīra” 25.05.2001.
4. D.Plato. “Valsts neizmanto iespējas vērsties pret nelikumīgu būvniecību” 29.05.2001.
5. D.Plato. “Vispirms baseins, pēc tam – jūra”
06.06.2001.
6. D.Plato. “Nespēj apturēt nelikumīgus darbus Lielupes krastā” 14.06.2001.
7. D.Plato. “Barjerskrējieni pa Lielupes krastu” 15.06.2001.
8. D.Plato, I.Tihanovska. “Pastaiga gar Baltezeru –asu izjūtu cienītājiem” 18.06.2001.
9. D.Plato. “Jūrmalā sola panākt brīvu pieeju ūdeņiem” 19.06.2001.
10. D.Plato. “Žogiem ap Lielupi jāpazūd līdz 6. jūlijam” 27.06.2001.
11. D.Plato. “Barinovs žoga dēļ gatavs tiesāties ar Jūrmalas domi” 05.07.2001.
12. D.Plato. “Pārbaudījums – Jūrmalas labumi”
09.07.2001.
13. D.Plato. “Nelikumīgu žogu īpašniekiem draud naudas sods” 10.07.2001.
14. D.Plato. “Sodīs par Lielupes krasta bojāšanu” 11.07.2001.
15. Ā.Liepiņš. “Īpašniekiem neiznāk atpūsties pie ūdens” 16.07.2001.
16. D.Arāja. “Daži nelikumīgie žogi pamet krastmalu” 18.07.2001.
17. I.Lase. “Lielupē žogi nepazūd, bet iegūst vārtiņus” 25.07.2001.
18. L.Pakalniņa. “Lielu vīru rotaļas ar likumu” 27.07.2001.
19. D.Plato. “Cīņa ar nelikumīgajiem žogiem nesokas arī pie Baltezera” 10.08.2001.
20. D.Plato. “Būvinspekcija: vārtiņi nenovērš pārkāpumu” 14.08.2001.

Publikācijas laikrakstā “Neatkarīgā rīta avīze”

1. D.Preisa. “Nelikumīgi apbūvē Daugavu” 09.07.2001.
2. “Vēršas pret nelikumībām tauvas joslu aizšķērsošanā” 13.07.2001.
3. G.Skrebele. “Iznīcina Jūrmalas priedes” 26.07.2001.
4. D.Preisa. “Ar vārtiņiem tauvas joslā nevar piesegt likuma ignoranci” 25.08.2001.

Tauvas joslas shematisks attēlojums

Apzīmējumi:

- upes krasts
- tauvas josla
- aizsargjosla
- ▧ aizliegts celt jebkādas ēkas un būves

Līdz 40 m var noteikt Zivsaimniecības pārvalde un Satiksmes ministrijas Jūrniecības departaments

Līdz 300 m lauku apvidos

Ne mazāk kā 20 m blīvi apdzīvotās vietās

